

Митяй О.В.

УДК 338.12.017

УСЛОВИЯ И ФАКТОРЫ ЭФФЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В статье раскрыты особенности аграрной отрасли, которые заключаются в наращивание объемов производства и реализации сельскохозяйственной продукции при соблюдении как технологических, так и экономических, предпосылок обеспечения процесса производства. Основной предпосылкой обеспечения бесперебойности процесса производства является получение прибыли, благодаря которому средства планомерно функционируют на всех стадиях круговорота.

Ключевые слова: аграрные предприятия, прибыль, производственная структура, организационно-экономический механизм.

Анотація. В статті розкрито особливості аграрної галузі, які полягають в нарощування обсягів виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції при дотриманні як технологічних, так і економічних передумов забезпечення процесу виробництва. Основною передумовою забезпечення бесперебойності процесу виробництва є отримання прибутку, завдяки якому кошти планомерно функціонують на всіх стадіях кругообігу.

Ключові слова: аграрні підприємства, прибуток, виробнича структура, організаційно-економічний механізм.

Summary. The features of agricultural industry, which are in the increase of production and distribution of agricultural products subject to both technological and economic conditions of maintaining production process, are depicted in the article. The main condition of maintaining production process is getting profit, due to which the work of an enterprise is regularly supported at all stages. Thus, the way of improving an agricultural enterprise management is to develop the methods and techniques of operation management, including: democratization of the entire system of organization and economic relation; combining economic and administrative methods of regulating subdivisions activity and separate workers; a contract system of employment and payment which encourages the responsibility for the results of the work at all stages – from a director to a worker.

Key words: agricultural enterprises, profit, production structure, organizational and economic mechanism.

Постановка проблеми. Необхідність забезпечення національної продовольчої безпеки в умовах підвищення світових цін на продовольство на фоні постійно зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію, об'єктивному скороченні ресурсів для її виробництва обумовила зростання ролі аграрного господарства не лише в національному, але і у світовому масштабі. Аграрне господарство за таких умов набуває статусу пріоритетної, фундаментальної сучасної галузі економіки, а перспективи її розвитку все частіше виходять за рамки окремої держави, стають предметом дискусій на міжнародному рівні, призводять до більш тісної співпраці держав в царині напрацювань стратегії і тактики щодо нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, пов'язані з процесом ефективної діяльності аграрних підприємств, постійно перебували в центрі уваги вчених-економістів. Серед яких можна виділити таких вчених як: Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович, М. Я. Дем'яненко, Г. Г. Кірейцев, М. М. Коцупатрий, П. Т. Саблук, М. Г. Чумаченко, Л. С. Шатковська, та інші. Однак, багато теоретичних і практичних проблем залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Метою статті є визначення умов та чинників ефективної діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Основою господарювання є виробництво сільгосппродукції, продуктів харчування й надання послуг. Виробничу структуру аграрного підприємства можна розділити на функціональні й організаційні підсистеми (рис. 1.).

Функціональні підсистеми відображають зміст процесу виробництва, його стадій, організаційні являють собою форму їх функціонування, що дозволяє представити агропідприємство як сукупність технологічної, економічної й соціальної підсистем, а організаційно - розділити на стійкі (відділення, бригади, ферми, цехи та ін.) і тимчасові (сезонні) виробничі підрозділи. Їх наявність визначає зміст й форми управління виробництвом.

Систему організації всіх видів діяльності агропідприємства можна умовно розділити на підсистеми, пов'язані з організацією процесу виробництва, обслуговування й управління. У процесі виробництва, як правило, виділяють підсистеми організації:

- основного виробництва;
- обслуговування основного виробництва (технічний сервіс, допоміжні операції (контроль якості продукції, її пересування усередині підприємства й складування й т.п.);
- додаткових (не пов'язаних безпосередньо із сільгоспвиробництвом) товарів і послуг.

Організаційна система підприємства відповідає на запитання про те, у якій субординації й координації повинні перебувати виробничі служби, що виконують певні технологічні функції, що відображають ступінь поділу праці: концентрацію й комбінування виробництва, спеціалізацію й кооперування, його технологічний розвиток, і якими управлінськими ланками вони координуються в процесі господарювання (рис. 2).

Рис. 1. Виробнича структура аграрного підприємства

Стан цих відносин є найважливішим показником росту ефективності виробництва й прогресу. Саме організаційні відносини (закріплення конкретних функцій за кожним працівником, забезпечення стійкої й надійної взаємодії між суміжними ланками, встановлення чіткої співвідпорядкованості між різними рівнями, забезпечення технологічної й трудової дисципліни й т.д.) сприяють найбільш повній реалізації прав власності на землю й засоби виробництва їх власникам - працівникам і колишнім працівникам агропідприємств.

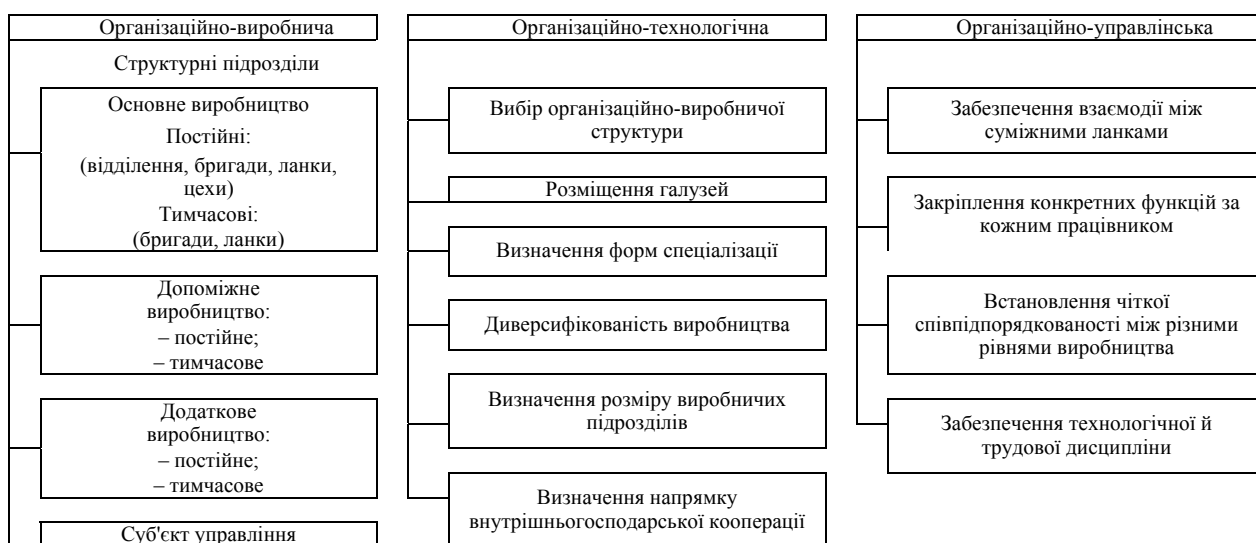

Рис. 2. Організаційний механізм аграрного підприємства

Основна вимога до організації виробництва, форм і методів господарювання, на наш погляд, - їх відповідність ринковим відносинам, забезпечення економічної стабільності агропідприємства й зростання доходів його працівників.

Сукупність функціональних і організаційних підсистем визначає зміст систем ведення господарства. Так, технологічна підсистема являє собою сукупність технологічних елементів систем землеробства й тваринництва, наприклад, у землеробстві - це системи використання земельних угідь, добрив, насінництва, меліорації, обробки ґрунту, догляду за рослинами, боротьби зі шкідниками й хворобами рослин. Ці елементи реалізуються на основі економічних і організаційних заходів, що відображають зміст відповідних підсистем.

Основним напрямком удосконалювання організації виробництва, на наш погляд, є своєчасна й адекватна реакція виробництва на потреби ринку.

Рівень сільгоспвиробництва останніх років дозволяє стверджувати, що сукупність протиріч, що виникають у процесі реалізації функцій організаційної підсистеми (табл. 1.), є основною причиною збитковості підприємств галузі.

Таблиця 1. Найбільш характерні протиріччя, що виникають при реалізації функцій організаційної підсистеми

Функції	Протиріччя між:
Розміщення галузей	– з одного боку, наявністю основних і оборотних фондів, з іншого боку - місцем проживання працівників, землі й основних фондів, що припадають на земельні частки й майнові паї;
Визначення спеціалізації	– потребами ринку й можливостями підприємства;
Диверсифікованість виробництва	- потребами ринку й спеціалізацією виробництва; - уміннями, навичками й кваліфікацією працівників і потребами виробництва;
Визначення розмірів виробничих підрозділів	– з одного боку, обсягами виробництва, з іншого боку - наявністю кваліфікованих кадрів і наявністю в працівників підрозділів землі й основних фондів, що припадають на їх майнові паї;
Визначення напрямків внутрішньогосподарської кооперації	- трудовими й матеріально-технічними ресурсами підрозділів і обсягами виробництва; - можливостями внутрішньогосподарських підрозділів і їх прагненням до єдиноправного розпорядження прибутком;
Реалізація продукції	- якістю виробленої продукції й потребами ринку; - закупівельною ціною на сільгосппродукцію і її собівартість;
Матеріально-технічне забезпечення	– ціною на матеріально-технічні ресурси й сільгосппродукцію

Економічна теорія цілком виразно виходить з того, що результат господарювання привласнює той, хто господарював («здійснював працю господарювання»), причому незалежно від того, наскільки ефективно воно ведеться (не власником фактору, а господарюючим суб'єктом). Якщо результат досить гарний, то це може й повинне відбитися на залишковому доході підприємця, але не на доході власника. Для нас це означає необхідність наділення власників землі й засобів виробництва, якими поки ще є більшість жителів сільської місцевості, статусом господарюючих суб'єктів, тобто самостійно господарюючих осіб. Але якщо ставити завдання підвищення ефективності аграрної галузі, то в сформованій ситуації такий статус господарників-одинаків завдання не вирішить. Отже, потрібні такі умови господарювання, при яких, по-перше, у структурі господарства кожен підрозділ, кожний працівник могли б стати господарниками; по-друге, кінцевим результатом господарювання розпоряджалася не одна особа – керівник підприємства, а сукупність осіб, що дозволило б контролювати процес розподілу. Проблеми мотивації й стимулювання праці оптимально можуть вирішуватися лише в тому випадку, коли, по-перше, керівник готовий буде розділити з підлеглим моральний ризик і відповідно до цього - прибуток; по-друге, принцип розподілу доходу буде діяти в інтересах і підприємства, і працівника, що буде сприяти розкриттю потенціалу останнього.

Саме ці завдання покликане в першу чергу вирішувати економічний механізм господарювання, що включає в себе форми й методи, що регулюють процес господарювання, – планування, фінансування, ціноутворення, оплату й стимулювання праці, облік і контроль, умови взаємин між підрозділами, їх внутрішні й зовнішні відносини, умови реалізації продукції й здійснення інших видів діяльності.

Економічні відносини, будучи складовою частиною організаційно-економічного механізму, формуються у власну структуру, що діє на чотирьох рівнях: зовнішньому, господарському, внутрішньогосподарському й особистісному (відносини між підприємством і працівником, працівником і структурним підрозділом). Останній у сучасних умовах не менш актуальний, ніж реалізація прав, тому що мотивація праці в сільгоспвиробництві сьогодні зведена до мінімуму.

В умовах ринку господарювання спрямоване не на виготовлення продукції як такої (це робота технологічних і виробничих служб), а на створення самої можливості зробити, реалізувати товар і отримати прибуток. Підприємство ніби синтезує себе в інтеграції цілей і завдань виробничої, комерційної, фінансової й управлінської діяльності, спрямованої на виробництво високоякісної продукції, якої вимагає ринок, що й визначає його роль і призначення в розвитку суспільного виробництва. А це означає, що організаційно-економічний механізм господарювання перетворюється у відкриту систему, що включає в себе цілі, завдання, форми й методи ведення всіх видів діяльності, прийнятих у агропідприємстві, спрямованих на виробництво й реалізацію високоякісної продукції, необхідної ринку, у рамках специфічних обмежень по витратах і одержуваному прибутку, забезпечення відтворення наявних ресурсів, у тому числі вирішення соціальних проблем (рис. 3).

Оптимізація фінансово-господарської діяльності підприємства можлива лише в тому випадку, якщо будуть створені відповідні економічні умови на двох рівнях - внутрішньогосподарському (відносини між підрозділами) і господарському (відносини між підприємством і підрозділами й створення для них оптимальних економічних умов)[2].

Ґрунтуючись на класичній теорії управліннями пропонуємо розглядати управління аграрним підприємством як систему цілей, завдань, форм, методів і організаційних структур, що впливають на працівників з метою вирішення актуальних завдань, координації різних видів діяльності, спрямованих на виявлення потреб ринку в продукції підприємства, організації її виробництва в необхідній кількості, відповідної якості й у необхідний термін, визначення технічної й економічної політики розвитку, створення необхідних умов праці, екологічного захисту.

Принаймні двічі в теорії й практиці менеджменту спостерігалось заперечення попередніх підходів - «увага самому підприємству» перемінялося «ринковою концепцією управління підприємством», у свою чергу витиснутою парадигмою, у якій більшу роль, ніж ринкові можливості підприємства, відіграють його

внутрішні ресурси й компетенції. Еволюція підходів особливо яскраво виявилася в управлінні людськими ресурсами: тепер не людину змушують забезпечувати продуктивну роботу, а підприємству пропонується максимізувати зусилля для задоволення її зростаючих запитів. Новий похід вимагає вирішення двох типів завдань: вивчення людини на підприємстві й розробки програми дій, спрямованої на найкраще задоволення потреб окремого співробітника. Відношення до персоналу як некерованої перемінної, котру потрібно вивчати, а потім до неї пристосовуватися, повинне в перспективі стати основою теорії й практики менеджменту.

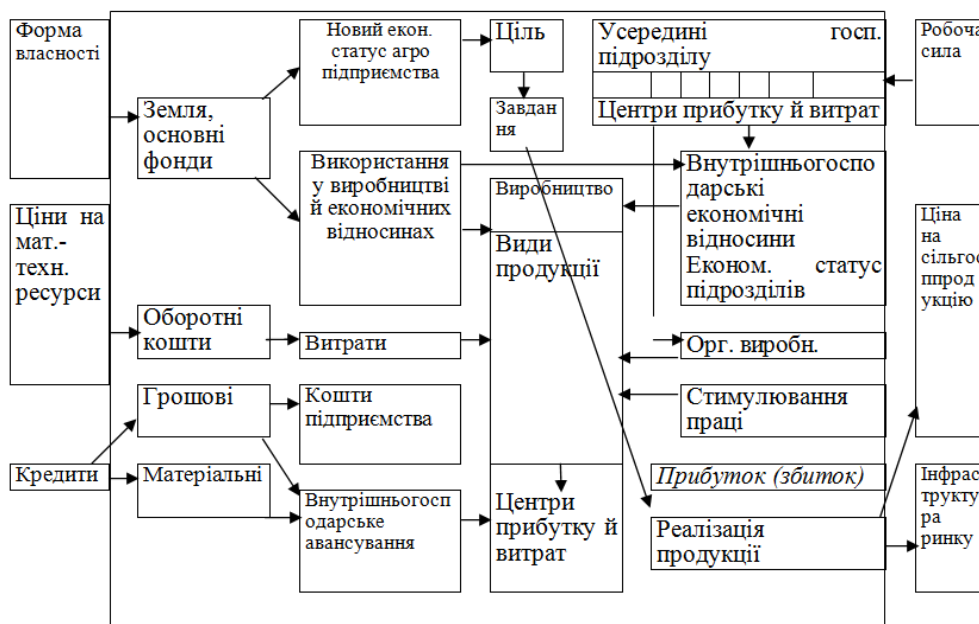

Рис. 3. Взаємодія елементів організаційно-економічного механізму господарювання агропідприємства з факторами зовнішнього середовища

Висновок. Отже, напрямком удосконалювання системи управління агропідприємством є розвиток системи самоврядування при вдосконалюванні методів і прийомів оперативного управління, тобто:

- демократизація всієї системи організаційних і економічних відносин від верху до низу;
- поєднання економічних і адміністративних методів регулювання діяльності внутрішньогосподарських підрозділів і окремих працівників;
- контрактна система найму, організації й оплати праці, що сприяє підвищенню відповідальності за результати своєї діяльності на всіх рівнях - від керівника до робітника й ін.

Джерела та література:

1. Шпикуляк О. Г. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2009. – №7. – С. 120-127.
2. Яременко Л. А. Фінансова глобалізація і національна економіка / Л. А. Яременко // Фінанси України. – 2003. – № 310. – С. 7 – 11.